CZU: 342.72/.73-053.2:369.25 https://doi.org/10.5281/zenodo.7645285

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI – TEMEI JUSTIFICATIV PENTRU ÎNCASAREA PENSIEI DE ÎNTREȚINERE A COPILULUI DUPĂ ÎMPLINIREA VÂRSTEI DE 18 ANI

ȘAVGA Alina

doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0001-5386-0862

***Summary**. The guarantee of a harmonious physical, psychological and spiritual development of the child is indubitably linked with the obligation of the parents to take care of the said child. This fundamental element of the patrimonial relationship between parent and child, is based on the right of all the children to be cared for as long as they cannot obtain the existential resources they require on their own (home, food, clothes, expenses for education and professional formation). In this case, the parents must care for their underage children until they reach 18 years old and they must also care for the mature children that are incapable to work and require financial aid. In any case, the legal justification for the claim of a maintenance pension, must be the assurance that it is in the supreme interest of the child in question.*

***Keywords:** child, parent, the supreme interest of the child, maintenance pension, incapability to work, study process.*

Garanția unei dezvoltări fizice, intelectuale și spirituale armonioase a copiilor este indispensabil legată de obligația părinților de a-i întreține. Acest element fundamental al relațiilor patrimoniale se bazează pe dreptul copiilor de a fi întreținuți atâta timp cât nu își pot asigura de sine stătător surse de existență (locuință, hrană, medicamente, îmbrăcăminte, cheltuieli de educație și formare profesională etc.).

Obligația legală de întreținere este îndatorirea impusă de lege unei persoane de a acorda altei persoane mijloacele necesare traiului, inclusiv pentru satisfacerea nevoilor spirituale, precum și – în cazul obligației de întreținere a părinților față de copiii lor minori – mijloacele pentru educație, învățătură și pregătirea lor profesională. [1, p.443]

Conform prevederilor alin.1 art.74 din Codul Familiei al Republicii Moldova, această perioadă durează până la atingerea vârstei de 18 ani, excepție constituind copiii majori inapți de muncă care pot pretinde întreținere de la părinți și după majorat, în baza prevederilor art.78 din Codul Familiei al Republicii Moldova. [2]

În acest sens, părinții sunt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material. Iar, modul de plată a pensiei de întreținere se determină în baza unui contract încheiat între părinți; între părinți și copilul major inapt de muncă sau în baza hotărârii instanței de judecată.

Pornind de la interpretarea *stricto sensu* a normelor legale precitate, practica judiciară națională pe categoriile menționate de litigii este uniformă și

constantă, reclamanţilor respingându-li-se cerinţa de încasare a pensiei de întreţinere pentru copii după atingerea vârstei de 18 ani, fie şi în continuarea studiilor.

Motivarea invocată, de regulă, în deciziile instanţelor de judecată se bazează pe argumentul că „inapt de muncă” se consideră copilul major care din motive de sănătate şi-a pierdut capacitatea de muncă, fiind încadrat în unul din gradele de invaliditate stabilite de lege (gradul I, II sau III). La stabilirea gradului se iau în vedere natura, gravitatea, particularităţile şi evoluţia bolii, precum şi influenţa acesteia asupra capacităţii de muncă, posibilităţile de recuperare. [3]

Interpretarea este una neoficială şi nu corespunde raţionamentului juridic al normei de drept. Totodată, noţiunea „inapt de muncă” nu este dată în legislaţie şi judecătorii adesea operează cu explicaţiile oferite în DEX.

Calificativul *„inapt de muncă”* caracterizează nu doar persoana care dispune de grad de invaliditate, ci, conform DEX-lui, o *persoană care este nepotrivită pentru o anumită sarcină, slujbă etc.* [4, p.434], fără a fi specificată cauza care generează această incapacitate. De aici, instanţele au interpretat într-o viziune foarte îngustă incapacitatea de muncă a copilului major, limitând-o doar la condiţia invalidităţii.

Soluționând problema încasării pensiei de întreţinere pentru copiii majori inapţi de muncă, instanţele de judecată au obligaţia de a asigura copilului protecţia şi îngrijirea necesare pentru asigurarea bunăstării sale, ţinând seama de drepturile şi obligaţiile părinţilor săi, ale reprezentanţilor săi legali sau ale altor persoane cărora el le-a fost încredinţat în mod legal şi care, în acest scop, vor lua toate măsurile corespunzătoare.

Copiii antrenaţi în activităţi de studiu (liceale şi universitare) după atingerea vârstei de 18 ani, urmând un program complex de discipline, activităţi extracurriculare ce necesită un efort impunător şi timp pentru obținerea rezultatelor bune sunt în imposibilitate de a se angaja în câmpul muncii. Totodată, dat fiind faptul că studiile constituie o componentă importantă a procesului educaţional, părinţii în egală măsură trebuie să contribuie la suportarea cheltuielilor de întreţinere şi formare.

În toate cazurile, un temei justificativ pentru încasarea pensiei de întreţinere a copilului, fie şi major, ar trebui să fie asigurarea respectării interesului superior al copilului, principiu consfinţit de Convenţia cu privire la drepturile copilului, adoptată prin Rezoluţia nr.44/25 a Adunării Generale a Naţiunilor Unite din 20 noiembrie 1989, ratificată de Republica Moldova în anul 1993.[5]

În acelaşi sens, statuează şi prevederile legislaţiei naţionale, alin.3 art.2 din Codul Familiei al RM, care stabileşte principiile de bază ale legislaţiei familiale: „Relaţiile familiale sunt reglementate în conformitate cu următoarele principii:

monogamie, căsătorie liber consimţită între bărbat şi femeie, egalitate în drepturi a soţilor în familie, sprijin reciproc moral şi material, fidelitate conjugală, **prioritate a educaţiei copilului în familie, manifestare a grijii pentru întreţinerea, educaţia şi apărarea drepturilor şi intereselor membrilor minori şi ale celor inapţi de muncă ai familiei,** soluţionare, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieţii familiale, inadmisibilitate a amestecului deliberat în relaţiile familiale, liber acces la apărarea, pe cale judecătorească, a drepturilor şi intereselor legitime ale membrilor familiei.” [2]

Totodată, potrivit prevederilor art.60 din Codul Familiei al RM, părinţii sunt obligaţi să-şi educe şi să-şi întreţină copiii minori, părinţii poartă răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală şi spirituală a copiilor şi au prioritate la educaţia lor faţă de oricare alte persoane. [2]

Pentru ca o persoană să poată cere întreţinere, ea trebuie să îndeplinească în mod cumulativ două condiţii, şi anume: *să fie inaptă de muncă* şi *să necesite sprijin material,* adică să fie în stare de nevoie. [6, p.226]

Dacă referitor la interpretarea termenului de „inapt de muncă” ne-am expus argumentele de rigoare *supra,* urmează să analizăm în continuare ce presupune „necesitatea sprijinului material”.

Necesitatea sprijinului material sau starea de nevoie survine atunci când persoana nu dispune de mijloace materiale pentru a-şi procura cele necesare traiului şi îngrijirii sănătăţii (alimente, locuinţă, îmbrăcăminte, medicamente etc.). Se află în stare de nevoie persoana care nu are venituri – fie dobândite prin muncă, fie produse de bunurile sale ori alte bunuri de valoare care depăşesc ceea ce îi este necesar existenţei, care, eventual, ar putea fi vândute pentru a-şi procura cele necesare întreţinerii. În doctrină se consideră că persoana care nu are venituri suficiente, dar care are economii sau bunuri de valoare (lucruri de preţ, obiecte de lux, colecţii de artă, imobile pe care nu le foloseşte personal etc.) ce nu-i sunt necesare şi pe care le-ar putea vinde aşa încât să-şi asigure în mod curent întreţinerea pentru o perioadă nu trebuie considerată în tot acest timp ca fiind în stare de nevoie. [6, p.226-227]

Din momentul adoptării Codului Familiei al RM nr.1316 din 26.10.2000 au fost întreprinse mai multe tentative de a-i modifica prevederile în vederea asigurării întreţinerii de către părinţi a copiilor majori care se află în continuarea studiilor.

Argumente în susţinerea modificării ar fi multiple:

a) Astăzi tinerii absolvă liceele la vârsta de 19 ani. Deci părintele la a cărui întreţinere se află copilul major liceean este nejustificat împovărat, pe când celălalt părinte se poate eschiva de la întreţinerea copilului major, bazându-se pe normele legale.

b) Este evident că un copil major înmatriculat la o instituţie superioară de învăţământ la secţia zi, la fel, nu are posibilitate să se angajeze în câmpul muncii. Povara întreţinerii revine în acest caz pe umerii părintelui la a cărui întreţinere se află copilul.
c) O mare parte din tineri, deşi au capacităţi intelectuale şi dorinţă de studiu, nu au posibilitate să facă studii superioare, deoarece nu şi le pot permite, aflându-se la întreţinerea unui părinte.

Din aceste raţionamente, s-a propus organului legislativ modificarea Codului Familiei al RM, prin completarea alin.1 din art.74 cu următoarea propoziţie: „Părinţii sunt obligaţi să îl întreţină pe copilul devenit major, dacă se află în continuarea studiilor, până la terminarea acestora, dar fără a depăşi vârsta de 26 de ani”. O astfel de propunere *de lege ferenda*, inspirată din experienţa României, a rămas însă fără de soluţionare finală în Republica Moldova.

Conform legislației românești, obligația de întreținere dintre părinți și copii este reglementată de prevederile art.499 din Codul civil, ca parte integrantă a autorității părinteşti, cuprinzându-se detalieri referitoare la dreptul la întreţinere a descendentului minor (art.525), la cuantumul întreţinerii cuvenite lui (art.529) şi aceste dispoziţii se completează cu normele dreptului comun în materie, art.513-534. Minorul care cere întreţinere de la părinţi se află în nevoie dacă nu se poate întreţine din munca sa, chiar dacă ar avea bunuri. Cu toate acestea, în cazul în care părinţii n-ar putea presta întreţinerea fără a-şi primejdui propria existenţă, instanţa de tutelă poate încuviinţa ca întreţinerea să se asigure prin valorificarea bunurilor pe care acesta le are, cu excepţia celor de strictă necesitate. Părinţii sunt obligaţi să îl întreţină pe copilul devenit major (de regulă la 18 ani) aflat în continuarea studiilor, până la terminarea acestora, dar fără a depăşi vârsta de 26 de ani. Copilul major beneficiază de întreţinere din partea părinţilor dacă îşi continuă studiile, indiferent de forma de pregătire (teoretică sau practică) şi, de asemenea, indiferent dacă instituţia de învăţământ (liceală, universitară etc.) este de stat sau particulară. [7]

La ora actuală, pentru cetăţenii Republicii Moldova care deţin şi cetăţenia României ar fi o soluţie să se adreseze instanţelor de judecată din România cu cereri privind încasarea pensiei de întreţinere pentru copiii majori aflaţi în continuarea studiilor. Cu titlu de exemplu, ar fi speţa diferită judecătorilor ieşeni în anul 2022, care au fost chemaţi să soluţioneze problemele apărute într-o familie originară din Republica Moldova, unde fiica şi-a chemat în judecată tatăl, cerând obligarea acestuia la plata pensiei de întreţinere. Specificul speţei îl reprezintă dubla cetăţenie a părţilor, atât reclamanta cât şi pârâtul fiind născuţi în Republica Moldova, dar cu studii, respectiv afaceri, în România, unde au dobândit şi cetăţenie română, având inclusiv coduri numerice personale. Motivând

preluarea cazului în procedură, magistraţii Judecătoriei Iaşi au consemnat că atât domiciliul reclamantei, cât şi domiciliul pârâtului din cărţile de identitate figurează în România. În decizia luată, instanţa a menţionat temeiul de fapt al încasării pensiei de întreţinere – „*cu atât mai mult este necesară o contribuţie financiară suplimentară având în vedere că reclamanta beneficiază de o bursă de studiu la o prestigioasă universitate europeană.*” [8]

O încercare recentă *de lege ferenda* a fost întreprinsă de către Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului, care la 21 iulie 2022 a venit cu o iniţiativă de modificare legislativă în Parlamentul Republicii Moldova, prin completarea Codului Familiei cu o normă legală care să instituie obligaţia părinţilor de a-şi întreţine copiii majori aflaţi în continuarea studiilor, dar numai până la vârsta de 23 de ani.

Ombudsmanul a argumentat că aspectele de ordin legislativ ale unor state membre ale UE din domeniul dreptului familiei pot servi drept model pentru adoptarea măsurilor similare pentru cadrul normativ naţional. Bunăstarea copiilor, inclusiv a celor care îşi continuă studiile după atingerea majoratului, este motivul central ce determină operarea completărilor la Codul Familiei. Pentru a diminua sarcina financiară care ţine de obligaţia părinţilor, este raţional de a se introduce o limită de vârstă până la care copilul major care îşi continuă studiile poate pretinde întreţinere din partea părinţilor. De exemplu, până la 23 ani, vârstă până la care statul plăteşte copilului pensia de urmaş dacă acesta îşi continuă studiile. [9]

Dacă nu vom modifica prevederile actuale din Codul Familiei, riscăm să oferim un tratament diferenţiat copiilor majori care şi-au pierdut întreţinătorul, dar sunt în continuarea studiilor, comparativ cu copiii care au părinţi sănătoşi şi în viaţă.

Or, potrivit prevederilor lit.a) alin.1) art.25 din Legea nr.156 din 14.10.1998 privind sistemul public de pensii: „Se stabileşte pensie de urmaş copiilor până la vârsta de 18 ani sau, dacă îşi continuă studiile în instituţii de învăţământ de zi (secundar, mediu de specialitate şi superior), până la terminarea acestora, fără a depăşi vârsta de 23 de ani.” Obligaţia de întreţinere în cazul dat îi revine statului. [10]

În asemenea circumstanţe, se constată că statul îşi asumă obligaţia de întreţinere a copilului major care a pierdut un părinte până la vârsta de 23 de ani, iar părintele viu şi sănătos este exonerat de obligaţia de asigurare a viitorului propriului copil.

Principiul conform căruia acolo unde există aceeaşi raţiune trebuie să existe aceeaşi soluţie induce spre ideea că nu există nicio raţiune pentru care copilul care are părinţii în viaţă să nu se bucure de aceleaşi drepturi pe care le are copilul ai cărui părinţi sunt decedaţi. Prin recurgere la analogie, dacă statul asigură

întreținerea copilului major care își continuă studiile și care are unul sau ambii părinți decedați, atunci ar fi echitabil ca părinții/părintele să execute obligația de întreținere a copilului major care la fel este înmatriculat la o instituție de învățământ.

Împrejurarea continuării studiilor care nu permite angajarea și realizarea de venituri din muncă echivalează cu necesitatea de sprijin material vizată în art.78 din Codul Familiei al RM, normă destinată copiilor majori inapți de muncă. Și aici situațiile pot fi tratate similar, pentru că în ambele cazuri copiii se află în imposibilitatea de a dobândi autonomie financiară, fie din cauza unei particularități de dezvoltare fiziologică, fie din lipsa posibilității de angajare în câmpul muncii, din motivul antrenării în proces educațional.

Considerăm că modificarea propusă a cadrului normativ va asigura respectarea principiului echității și egalității în onorarea obligațiilor atât de către părinți, cât și din partea statului. Totodată, va fi garantată respectarea drepturilor tuturor copiilor majori care au nevoie de susținere din partea părinților pentru a-și continua studiile.

Întru respectarea dezideratelor descrise mai sus, se va ține cont de principiul interesului superior al copilului, consacrat la art.9 din Convenția cu privire la drepturile copilului, de menținere a echilibrului drepturilor copiilor din partea ambilor părinți care nu se află în relație de căsătorie, precum și de proporționalitatea cuantumului pensiei de întreținere pentru fiecare copil în parte.

Este regretabil că pe această cale copiii își revendică dreptul la o asigurare minimă de existență și întreținere din partea părinților, dar este o necesitate impusă temporar de condițiile de viață (necesitate) și de prevederile legislației în vigoare.

Cadrul normativ național urmează a fi apreciat drept unul lacunar în privința situațiilor de întreținere a copiilor majori apți de muncă care nu și-au câștigat autonomie financiară și se află în proces de formare profesională. În principiu, în majoritatea cazurilor obligația de întreținere se execută benevol de către părinți. Însă, în cazul părintelui care nu coabitează cu acest copil major, lipsa unei reglementări exprese este un prilej de a se eschiva de la întreținerea copilului, inclusiv de la plata pensiei de întreținere.

Legislațiile mai recente, atât europene, cât și din alte zone comunitare, au extins acest drept la întreținere și asupra copiilor majori care își continuă studiile la secția zi. Astfel, cu titlu de exemplu, menționăm practica legislativă a Germaniei [11], care prevede că nu există nicio limită de vârstă pentru întreținerea copiilor: întreținerea trebuie să fie plătită atâta timp cât copilul depinde de ea, cu excepția cazului în care acest lucru se datorează unor greșeli din partea copilului. Totuși,

după ce copiii şi-au încheiat educaţia şi formarea, ei trebuie, în general, să se întreţină singuri.

Prevederi similare conţine şi legislaţia Franţei [12], care stipulează că, în ceea ce priveşte întreţinerea copiilor, nu există o limită de vârstă stabilită prin lege: obligaţia de întreţinere şi de educaţie pe care o au părinţii nu încetează de drept decât în momentul în care copilul devine major (articolul 371-2 din Codul civil). Trebuie făcută distincţia între două perioade:

- în perioada în care copilul este minor sau este major, dar nu şi-a câştigat autonomia financiară părinţilor le revine obligaţia de întreţinere şi de educaţie în ceea ce îl priveşte, cu scopul de a-i asigura condiţiile necesare pentru dezvoltare şi educaţie;
- când obligaţia de întreţinere şi de educaţie încetează, se aplică regimul general al obligaţiei de întreţinere, pe baza dovezii aduse de solicitant privind starea sa de nevoie (articolele 205 şi 207 din Codul civil).

Prevederi normative mai dezvoltate sunt caracteristice pentru legislaţia familială a Ungariei [13]: „Toţi minorii (sub vârsta de 18 ani) au dreptul la pensie de întreţinere, în conformitate cu prezumţia de necesitate stabilită prin lege. Copiii cu vârsta mai mică de 20 de ani au, de asemenea, dreptul la întreţinere, cu condiţia ca aceştia să fie înscrişi în ciclul de învăţământ secundar.

Copiii de vârstă activă (18 ani sau mai mult) care îşi continuă studiile au dreptul la întreţinere indiferent de prezumţia de necesitate în cazul în care necesită întreţinere pentru a-şi continua studiile, într-o perioadă de timp rezonabilă. Copilul trebuie să informeze fără întârziere părintele cu privire la intenţia sa de a-şi continua studiile [secţiunea 4:220 alin.(1) din Codul civil].

Studiile includ orice tip de formare necesară pentru a obţine o calificare în vederea pregătirii pentru carieră, precum şi studiile pentru obţinerea unei diplome de licenţă sau de masterat sau programele de învăţământ profesional superior, efectuate în mod continuu.

În cazul în care se justifică, în mod excepţional, părinţii pot fi obligaţi să asigure întreţinerea unui copil în vârstă de 25 de ani sau mai mult [secţiunea 4:220 alineatul (5) din Codul civil].

Totodată, părinţii nu au obligaţia de întreţinere a unui copil major care îşi continuă studiile în cazul în care se consideră că întreţinerea nu este meritată de copil, dacă acesta nu reuşeşte să îşi îndeplinească obligaţiile educaţionale şi de examinare din motive ce nu ţin de el sau în cazul în care întreţinerea ar pune în pericol capacitatea părintelui de a se întreţine ori capacitatea părintelui de a-şi întreţine copiii minori. De asemenea, se consideră că întreţinerea este nemeritată de un copil major dacă, fără niciun motiv întemeiat, acesta nu menţine relaţii cu părintele obligat să îl întreţină [secţiunea 4:220 alin.(3) şi (4) din Codul civil].

Concluzionând asupra celor abordate, reiterăm că dreptul copilului la întreţinere din partea părinţilor este un drept component şi, în acelaşi timp, inerent drepturilor şi îndatoririlor părinteşti, fundamentat pe asumarea responsabilă a calităţii de părinte.

În mod firesc, întreţinerea copiilor de către părinţi, chiar şi după atingerea majoratului, dacă au asemenea necesitate, ar trebui să fie benevolă şi să se bazeze pe afecţiunea şi prietenia care există între membrii familiei, precum şi pe regulile de convieţuire socială. Or, obligaţia de întreţinere realizează un scop personal prin ajutarea celui aflat în nevoie, din cauza incapacităţii de a munci, şi un scop social, deoarece societatea nu poate lăsa în voia soartei persoanele care necesită ajutor material şi susţine îndeplinirea obligaţiei de întreţinere de către membrii familiei. [6, p.225]

Referinţe:

1. FILIPESCU Ion P., FILIPESCU Andrei I. *Tratat de dreptul familiei*. – Bucureşti: ALL, 2001. 594 p.
2. Codul Familiei al Republicii Moldova nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, Nr.47-48, art.210.
3. Hotărârea Judecătoriei Chişinău, sediul Centru din 01.11.2021. Dosarul nr. 2-12310/2021. [Accesat pe 12.09.2022] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/dbdb7ac8-32a0-428c-9ebc-cb7ca0df7363. Decizia Curţii de Apel Chişinău din 30.06.2022. Dosarul nr.2a-648/22 [Accesat pe 14.07.2022] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/court-decisions?pdf_content=papuha&type=Any&apply_filter=1
4. Dicţionar enciclopedic. Sub red. CHIHAIA, L., ş.a., Editura: Cartier, 2001. 1695 p.
5. Convenţia cu privire la drepturile copilului, adoptată prin Rezoluţia nr.44/25 a Adunării Generale a Naţiunilor Unite, 20 noiembrie 1989, ratificată de Republica Moldova la 26.01.1993. [Accesat pe 14.07.2022] Disponibil: https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/convenţia-cu-privire-la-drepturile-copilului-0
6. CEBOTARI, V. *Dreptul familiei*. Ediţia a III-a. Revăzută şi completată. Chişinău: Tipografia Reclama, 2014. 344 p.
7. Obligaţiile de întreţinere (Romania). [Accesat pe 15.09.2022] Disponibil: https://e-justice.europa.eu/47/RO/family_maintenance?ROMANIA&member=1
8. O studentă la Sorbona cere judecătorilor ieşeni sa-i oblige tatăl să contribuie la plata studiilor. [Accesat pe 14.07.2022] Disponibil: https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/--329949.html?fbclid=IwAR0e2TzscHOVV2iiPNixsmAFRmuFXBhTI7hFtiyzKAKgCLSUKoaEfmWr0Wc
9. Propunere de perfecţionare a Codului Familiei pe segmentul întreţinerii copiilor majori care îşi continuă studiile. [Accesat pe 20.09.2022] Disponibil: http://ombudsman.md/avocatul-copilului/documente/
10. Legea nr.156 din 14.10.1998 privind sistemul public de pensii. În: Monitorul

Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr.111-113, art.683.

11. Obligaţiile de întreţinere (Germania). [Accesat pe 15.09.2022] Disponibil: https://e-justice.europa.eu/47/RO/family_maintenance?GERMANY&member=1
12. Obligaţiile de întreţinere (Franţa). [Accesat pe 15.09.2022] Disponibil: https://e-justice.europa.eu/47/RO/family_maintenance?FRANCE&member=1
13. Obligaţiile de întreţinere (Ungaria). [Accesat pe 15.09.2022] Disponibil: https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-hu-ro.do?member=1